

Pårørendestrategi

Vedtatt i rådmannens ledergruppe
5.oktober 2020

Innhold

1. Innledning	3
2. Bakgrunn	3
2.1 Utforming av planen	4
3. Avgrensing	5
4. Mål	5
5. Sentrale føringer	5
5.1 Lovverk og veileder	5
5.1.1 Retningslinjer for helsepersonell	6
6. Barn og unge som pårørende	6
7. Pårørendeinvolvering	7
8. Strategier	8
9. Tiltak	9
9. Kildehenvisninger	12
10. Vedlegg	13

1. Innledning

De fleste av oss er pårørende en eller flere ganger i løpet av livet. Vi kan stå nær en som har en fysisk eller psykisk sykdom, en som har en funksjonsnedsettelse, en med rusavhengighet eller en som sitter i fengsel. Noen er pårørende i perioder av livet, mens andre er pårørende gjennom hele livet.

Pårørende er ofte brukers viktigste støtte og kjenner bruker godt. De har erfaring med hva som kan bidra til å hjelpe. Det å være pårørende kan være givende, men også tyngende og vanskelig. Grimstad kommune ønsker å være en pårørendevennlig kommune. Grimstad kommune har derfor laget en pårørendestrategi for helse- og omsorgstjenesten. Strategien har et fem års perspektiv og justeres hvert år. Neste justering blir i 2021.

2. Bakgrunn

I 2017 utarbeidet Helsedirektoratet en nasjonal pårørendeveileder. Denne ble oppdatert januar 2019 med et enda større fokus på barn som pårørende.

Mål med veilederen:

1. Barn og unge som pårørende skal bli fanget opp tidlig og få nødvendig informasjon og oppfølging.
2. Det legges til rette for større grad av pårørendeinvolvering til det beste for brukere og pårørende.
3. Pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver tilbys pårørendestøtte tilpasset deres behov. Pårørendestøtte kan tildeles av tjenestekontoret etter følgende vurderinger;
  - a) Er omsorgsoppgaven særlig tyngende?
  - b) Gjelder omsorgsarbeidet nødvendige omsorgsoppgaver?
  - c) Er omsorgen som gis fra søkeren det beste for den som trenger hjelp?

I 2019 vedtok kommunestyret i Grimstad kommune en *Habilitering- og rehabiliteringsplan*. Her fremkommer det at kommunen vil styrke pårørenderarbeidet. Pårørendestrategien har bakgrunn i denne planen. Brukernes familie og sosiale nettverk er de viktigste omsorgsaktørene ved siden av kommunen. I kommunen er det flere enheter hvor våre innbyggere får helse- og omsorgstjenester. De fleste som mottar tjenester har en eller flere pårørende.

- Enhet for habilitering: 255 brukere/beboere
- Enhet for omsorgssentre: 182 beboere
- Enhet for psykisk helse og rus: 511 brukere
- Enhet for hjemmebaserte tjenester og rehabilitering: 500 brukere

Nasjonal pårørendeundersøkelse utført av Pårørendeallianse fra 2017 viser hvor mange timer pårørende yter omsorg per uke:

- 56 % yter mellom 1-10 timer
- 23% yter mellom 10-20 timer
- 6% yter mellom 20-30 timer
- 15 % yter omsorg i 30 timer eller mer

Grimstad kommune ønsker å bidra til ett helhetlig og godt samarbeid mellom pårørende og helse- og omsorgstjenesten. Kommunen ønsker å bidra til at pårørende kan mestre sine omsorgsoppgaver uten at det går ut over egen helse. Pårørendestrategien omhandler involvering av og støtte til pårørende i alle aldersgrupper og i hele helse- og omsorgstjenesten. Den er laget for å gi retningslinjer til ansatte, i møte med pårørende, og som et verktøy til kompetanseheving for ledere i helse og omsorgstjenesten.

2.1 Utforming av planen

Planen har tatt utgangspunkt i pårørendeveilederen fra Helsedirektoratet. Utarbeidelse av planen er også inspirert av andre kommuners pårørendestrategier. Det har vært tilsatt prosjektleder i 40% stilling med arbeidsoppgave å utarbeide en pårørendestrategi, kompetansehevingstiltak for ansatte og synliggjøring av pårørendearbeid for kommunens innbyggere. Prosjektgruppen bestod av en brukerrepresentant, demenskoordinator, lærings- og mestringssenteret ved Sørlandet sykehus, kreftkoordinator, rådgiver i utviklingsavdelingen og prosjektleder helsefremmende hjemmebesøk. Styringsgruppen bestod av enhetsledere fra helse og omsorgssektoren.

Med utgangspunkt i *Pårørendeveileder fra Helsedirektoratet* er det valgt å dele planen inn i følgende kapitler: Sentrale føringer, barn som pårørende og pårørende involvering. For å nå målene som er satt for pårørendestrategien i Grimstad kommune er det utarbeidet fire strategier med tilhørende tiltak.

Som arbeidsform er det valgt en flat struktur. Prosjektet ønsket å komme i kontakt med både ansatte, ledere og pårørende. Og har opprettet møteplasser for å kartlegge hva som fungerer bra og hva vi trenger å forbedre i møte med pårørende.

3. Avgrensing

Planen tar ikke for seg spørsmål om vergemål, smittevern og oppfølging av spedbarn og småbarn som pårørende til mødre med rusproblemer.

4. Mål

I Grimstad kommune skal:

- ✓ Pårørende til brukere av helse- og omsorgstjenester oppleve å bli ivaretatt.
- ✓ Pårørende ha kjennskap til pårørendetilbud og pårørende involvering
- ✓ Ansatte innen helse- og omsorgssektoren ha kjennskap til kommunens tilbud og vite hvilke oppgaver og ansvar de har i møte med pårørende.

5. Sentrale føringer

5.1 Lovverk og veileder

I følge Helsepersonelloven plikter ansatte å kartlegge hvem som er brukers nærmeste pårørende og ivareta dem. Pårørende skal møtes individuelt og ut fra den livssituasjonen de er i. Pårørende inviteres inn i helse- og omsorgsarbeidet som en viktig samarbeidspartner når bruker og pårørende ønsker det.

«Dersom pasienten eller brukeren samtykker til det eller forholdene tilsier det, skal pasientens eller brukerens nærmeste pårørende ha informasjon om pasientens eller brukerens helsetilstand og den helsehjelp som ytes»

Pasient- og brukerrettighetsloven § 3-3

Nærmeste pårørende til brukere med manglende samtykkekompetanse har ifølge pasient- og brukerrettighetsloven rett til å medvirke sammen med bruker i helsehjelpen som gis. I henhold til den nasjonale pårørendeveilederen skal kommunen ha systemer som tilrettelegger for god informasjon og dialog med pårørende. Kommunen har ansvar for å sikre at helsepersonell har nødvendig kompetanse for å møte pårørende og deres behov. Helse- og omsorgstjenesteloven definerer kommunens ansvar ovenfor pårørende. Til pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver skal kommunen tilby

nødvendig pårørendestøtte i form av opplæring/veiledning, avlastningstiltak og /eller omsorgsstønad. Tjenestekontoret vurderer om søknad om pårørendestøtte innvilges eller ikke.

5.1.1 Retningslinjer for helsepersonell

I møte med pårørende skal ansatte i Grimstad kommune:

- Kartlegge og journalføre hvem som er brukers nærmeste pårørende og deres relasjon og innhente kontaktinformasjon
- Identifisere barn og unge som pårørende, se punkt 5.3
- Vite forskjellen på nærmeste pårørende og brukers øvrige nettverk i forhold til pårørendes rettigheter med og uten samtykke fra bruker
- Snakke med bruker om informasjonsdeling med sine pårørende
- I samarbeid med tjenestekontoret kartlegge pårørendes behov for informasjon og oppfølging, og om de står i særlig tyngende omsorgsoppgaver som kan gi dem krav på pårørendestøtte. Tjenestekontoret mottar søknad og avgjør om pårørende har rett på tjenesten pårørendestøtte.
- Gi informasjon og sikre at pårørende får den oppfølging de har behov for
- Informasjon om ulike tiltak på kommunens nettsider

6. Barn og unge som pårørende

Pårørendeveilederen har særlig fokus på barn og unge som pårørende. Målet er at de blir fanget opp tidlig, får riktig oppfølging og informasjon til å kunne stå i sin pårørenderolle. Sykdom og belastninger påvirker en hel familie. Voksne og barn som pårørende vil ha forskjellige ønsker og behov for informasjon, støtte og oppfølging. Ønsker og behov vil også kunne variere i løpet av et behandlings- eller tjenesteforløp. Barn og unge som er pårørende har økt risiko for å utvikle vansker, og det er derfor avgjørende å gi nødvendig informasjon og hjelp som har beskyttende effekt. Med jevnlig innsats og helhetlig hjelp til barn og familier kan vi bidra til trygghet, god trivsel, læring og utvikling. Barn er pårørende når foreldre eller søsken er brukere med psykisk sykdom, innsatt i fengsel, er rusmiddelavhengige eller har alvorlig somatisk skade eller sykdom. Barn er også pårørende dersom en forelder eller et søsken dør.

I møte med barn som pårørende skal ansatte i Grimstad kommune:

- Identifisere barn og unge som pårørende
- Avklare hvem som har foreldreansvaret når bruker er under 16 år
- Kontakte barneansvarlig i kommunen som koordinerer oppfølging av barn og unge som pårørende. Se vedlegg 1
- Kartlegge behovet for informasjon og oppfølging
- Gi informasjon og sikre at barn og unge får den oppfølging de har behov for

- Helsepersonell skal dokumentere arbeid med mindreårige barn som pårørende til foreldre og søsken i brukerens journal
- Informere om ulike tiltak som finnes for barn som pårørende på kommunens nettsider
- Vi bør være spesielt obs på:
  - Barn av kronisk syke foresatte/søsken
  - Barn med tilleggsbelastninger på grunn av økonomiske og sosiale forhold
  - Der det er lite åpenhet i familie/nettverket om sykdom /utfordringer
  - Barn som har synlig vansker
  - Tettere oppfølging av barna når foreldrenes sykdom forverres

7. Pårørendeinvolvering

I henhold til Pårørendeveilederen har helsetjenesten veiledningsplikt. Det innebærer å gi generell informasjon til pårørende, veilede og sette pårørende i kontakt med pasient- og brukerombud. Helsetjenesten har veiledningsplikt som innebærer at pårørende som henvender seg skal gis generell informasjon. Generell informasjon til pårørende krever ikke samtykke fra brukeren. Når brukeren samtykker til det, er helsepersonell fritatt fra taushetsplikten og kan gi nærmeste pårørende informasjon om brukerens helsetilstand og helsehjelp. Informasjon om brukerens helsetilstand og helsehjelp må gis på en hensynsfull og støttende måte.

Grimstad kommune benytter i dag blant annet følgende virkemidler for involvering av pårørende på systemnivå:

- Brukerundersøkelse til pårørende hvert fjerde år
- Eldreråd og Råd for mennesker med funksjonsnedsettelse
- Pårørende- og brukerutvalg i ulike enheter
- Brukerrepresentanter gis mulighet til medvirkning i utarbeidelse av planer

Grimstad kommune benytter i dag blant annet følgende virkemidler for involvering av pårørende på individnivå:

- Samarbeidsmøter
- Kartleggingssamtaler
- Informasjonssamtaler
- Individuell plan/ansvarsgruppemøter
- Nettverksgrupper
- Pårørendesamtaler
- Pårørendeskole for pårørende til personer med demens
- Temakafé møteplass for kreftammede og deres nærmeste

- Kompetanse- og oppfølgingstiltak for pårørende i samarbeid spesialisthelsetjeneste og brukergruppe organisasjoner.
- Tjenestekontoret

8. Strategier

1. Samarbeid og samskapning for å sikre at pårørende i alle aldersgrupper opplever seg ivaretatt
2. Gode rutiner for involvering og oppfølging av pårørende
3. Lett tilgjengelig informasjon til pårørende i ulike livssituasjoner
4. Kontinuerlig kompetanseheving til ansatte for å tilrettelegge at pårørende blir møtt på en god måte

9. Tiltak

Samarbeid og samskapning for å sikre at pårørende i alle aldersgrupper opplever seg ivaretatt			
	Tiltak	Ansvar	Frist
1.	Utvikle en digital pårørendeundersøkelse	Prosjektleder og kommunens representant for «Bedre kommuner»	Innen utgangen av 2020
2.	Utførere pårørendeundersøkelse hvert 2. år.	Enhetsledergruppen og kommunens representant for «Bedre kommuner»	Hvert 2. år
3.	Bearbeide svar fra pårørendeundersøkelsen 2020 og implementere vedtatte tiltak	Representanter fra hver enhet og enhetslederne	Innen 3 mnd. etter avsluttet undersøkelse
4.	Pårørende messe	Prosjektleder	Utsatt (covid-19)
5.	Fagkveld for pårørende og ansatte	Prosjektleder	Utsatt (covid-19)
6.	Informere helsepersonell om kommunens tilbud til familier og barn som pårørende. Slik at de kan viderefordre kontakt der det er aktuelt	Prosjektleder	Innen utgangen av 2020
7.	Styrke koordinatorrollen; individuell plan skal være en avlastning for pårørende	Enhetsledergruppen, tjenestekontor	Innen 2021
8.	Jevnlige samarbeidsmøter mellom skole og helsetjenesten i tillegg til faste ansvarsgruppemøter.	Kommunalsjef kultur – og oppvekst og kommunalsjef helse- og omsorg	Innen 2021
9.	Informere om pårørendearbeid i skolesektoren		

Gode rutiner for involvering og oppfølging av pårørende			
	Tiltak	Ansvar	Frist
10.	Følge gjeldende rutiner for kartlegging og involvering av pårørende	Alle ansatte i helse og omsorg	Kontinuerlig
11.	Pårørendesamling for alle pårørende i hver enhet	Enhetsledere, avdelingsledere og fagkoordinatorer	Årlig
12.	Lage prosedyrer som ivaretar pårørendes behov og rettigheter	Prosjektgruppen	Februar 2021
13.	Forslagskasse der pårørende kan komme med tilbakemeldinger, ris og ros	Enhetsleder	Innen desember 2020
14.	Smil grupper for barn som pårørende	Barneansvarlig	Kontinuerlig
15.	Helsesøster tilbyr samtale for barn og unge som pårørende	Helsesøster	Kontinuerlig
16.	Oppfølging av etterlatte gjennom livssynsnøytrale sorggrupper	Diakon	Kontinuerlig
17.	Pårørendeskole for pårørende til personer med demens	Demenskoordinator	Årlig
18.	Pårørendeskole for pårørende til personer med utviklingshemming	Prosjektleder & enhetsleder habilitering	
19.	Pårørendeskole for pårørende til personer med rus, psykisk lidelser	Prosjektleder & enhetsleder psykisk helse og rus	
20.	Pårørendeskole for pårørende til personer med kroniske lidelser	Prosjektleder & enhetsleder hjemmetjeneste og rehabilitering, enhetsleder omsorgssenter	
21.	Temakafé for pårørende og pasienter som har eller har hatt kreft	Kreftkoordinator i kommunen i samarbeid med Kreftforeningen og frivillige	Månedlig
22.	Kreftkoordinator tilbyr støttesamtaler med pårørende	Kreftkoordinator	Kontinuerlig

Lett tilgjengelig informasjon til pårørende i ulike livssituasjoner

	Tiltak	Ansvar	Frist
23.	Vedta pårørendestrategi for Grimstad kommune	Politiske utvalg, enhetsledere og kommunalsjef	Høsten 2020
24.	Informere om pårørendes rettigheter og kommunens tjenester på Grimstad kommunes nettsider	Prosjektleder	Februar 2021
25.	Velkomstbrosjyre leveres til bruker /beboere og pårørende med nyttig informasjon om tjenestetilbudet og kontaktinformasjon til aktuell leder	Enhetsledere	Utgangen av 2020

Kontinuerlig kompetanseheving til ansatte for å sikre at pårørende blir møtt på en god måte.

	Tiltak	Ansvar	Frist
26.	Ansatte som har kontakt med pårørende tar e-læringskurs om pårørendeveilederen	Avdelingsledere og ansatte	Kontinuerlig
27.	Utarbeide kurspakke for ansatte i samarbeid med Lærings- og mestringssenteret på SSHF	Prosjektgruppen	Høsten 2019
28.	Fagkveld for pårørende og ansatte	Prosjektgruppen	Høsten 2020
29.	Bruk av Fuelbox på personalmøter som samtaleverktøy omkring etiske dilemmaer i møte med pårørende.	Avdelingsleder og enhetsleder	Kontinuerlig
30.	Tilby veiledning i etiske dilemmaer til ansatte som møter pårørende	Avdelingsledere og fagkoordinatorer	Kontinuerlig
31.	Aktuelle tiltak i pårørendestrategien tas med i kompetanseplanen til hver avdeling	Enhetsledere, avdelingsledere og fagkoordinatorer	Årlig

9. Kildehenvisninger

- Gjesdal kommune, Pårørendestrategi. 2018:
[Pårørendestrategi Gjesdal kommune](#)
- Grimstad kommune, Habiliterings- og rehabiliteringsplan 2019- 2031:
[Habilitering- og rehabiliteringsplan Grimstad kommune](#)
- [Helse - og omsorgstjenesteloven](#)
- Helsedirektoratet, Pårørendeveileder. 2019:
<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/parorendeveileder>
- [Helsepersonelloven](#)
- [Pasient- og brukerretighetsloven](#)
- [Rundskriv om omsorgslønn](#)
- Sandes kommune, Strategi for samhandling med pårørende. 2017:
[Pårørendestrategi Sandnes kommune](#)

10. Vedlegg

Barneansvarlig i
Grimstad kommune